

باسمه تعالی

میراث یازدهم

بررسی عملکرد چهارساله دولت تدبیر و امید

ayaronline.ir

شهریور ۹۶

گزارش هشتم:

ورود ممنوع

گزارش عملکرد سازمان حفاظت از محیط زیست در دولت یازدهم

فهرست

- ❖ مقدمه ۱
- ❖ اقدامات ۲
- ۲ پذیرش موافقتنامه پاریس برای کاهش گازهای گلخانه‌ای..... ۲
- ۳ انعقاد تفاهم‌نامه همکاری با کشور عراق برای کنترل و تثبیت کانون‌های گرد و غبار..... ۳
- ۴ ارائه لایحه هوای پاک به مجلس ۴
- ۵ پیشبرد طرح ترسیب کربن با همراهی نهادهای بین المللی..... ۵
- ۶ محدودسازی کشاورزی در راستای احیای دریاچه ارومیه..... ۶
- ۷ تصویب دستور کار ۲۰۳۰ برای توسعه پایدار در سازمان ملل متحد..... ۷

❖ مقدمه

معصومه ابتکار، فاتح لانه جاسوسی در سال ۵۸ و سخنگوی دانشجویان مسلمان پیرو خط امام، در سال ۹۲ به سازمان حفاظت محیط‌زیست راه یافت تا مسئول حراست از محیطی شود که دستخوش آسیب‌های متعدد قرار گرفته بود. ناگفته نماند که ابتکار پیش‌ازاین و در سال‌های ۷۶ تا ۸۴ نیز به‌عنوان رئیس در سازمان مذکور فعالیت کرده بود. از این حیث می‌توان وی را «بانوی محیط‌زیست ایران» نامید.

با آغاز به کار دولت یازدهم، ابتکار فعالیت‌های متعددی را در دستور کار خود قرار داد؛ از رایزنی برای مدیریت کانون‌های انتشار گردوغبار و عقد تفاهم‌نامه با دستگاه‌های متعدد گرفته تا ممانعت از عرضه بنزین پتروشیمی در کشور. همچنین سازمان حفاظت محیط‌زیست با هدف حراست از حیات‌وحش و زیست‌بوم‌ها، در جهت محدودسازی کشاورزی تلاش نمود؛ تلاشی که البته در راستای کاهش محصولات کشاورزی و متعاقباً وابستگی غذایی ارزیابی شد. مشابه این اتفاق در طرح بین‌المللی «ترسیب کربن» نیز رخ داد که طی آن کارشناسان سازمان ملل و سازمان حفاظت از محیط‌زیست در جهت هدایت کشاورزان و دامداران روستایی به دیگر مشاغل، تلاش نمودند.

به‌هرروی می‌توان گفت ابتکار و یارانش چهار سال پرفرازونشیب و البته پُرکار را در جهت حراست از محیط‌زیست پشت سر نهادند؛ حراستی که گاه به «ممانعت از ورود و توسعه کشاورزی و صنعت» نیز می‌انجامید. از این منظر بیراه نخواهد بود اگر گفته شود که سیاست‌های زیست‌محیطی، بیش از «مصونیت‌بخشی»، بر «اعمال محدودیت» استوار بود.

❖ اقدامات

پذیرش موافقتنامه پاریس برای کاهش گازهای گلخانه‌ای

آذرماه سال ۱۳۹۴، موافقت‌نامه‌ای در شهر پاریس حاصل شد که بر اساس آن کشورهای عضو معاهده تغییر اقلیم سازمان ملل^۱، نسبت به کاهش انتشار دی‌اکسید کربن در اتمسفر زمین متعهد شدند تا مانع گرمایش زمین و تغییر اقلیم جهانی شوند. هدف از این معاهده بین‌المللی کاهش انتشار گاز دی‌اکسید کربن انسان‌ساخت است تا در اثر آن، جلوی افزایش ۲ درجه‌ای دما و تغییرات اقلیمی کره زمین گرفته شود^۲. مطابق این موافقت‌نامه قرار است با کمک‌های مالی و فناوریانه کشورهای توسعه‌یافته به کشورهای کمتر توسعه‌یافته و در حال توسعه، علاوه بر کاهش تولید گازهای گلخانه‌ای به‌ویژه دی‌اکسید کربن، گامی در جهت ارتقای فناوری‌ها و نیز سازگاری با تغییرات اقلیمی نیز فراهم گردد.

در آذرماه ۱۳۹۴ متن این موافقت‌نامه پس از مذاکره نمایندگان ۱۹۵ کشور جهان طی بیست‌ویکمین اجلاس کنوانسیون تغییر اقلیم سازمان ملل متحد در پاریس، نهایی شد. پس‌از آن ظریف، وزیر امور خارجه، در اردیبهشت ماه ۹۵ با حضور در مجمع عمومی سازمان ملل در نیویورک این موافقت‌نامه را امضا کرد.

بر مبنای این موافقت‌نامه، کشورهای عضو، ملزم به ارائه برنامه‌ای شامل میزان کاهش انتشار دی‌اکسید کربن خود تحت عنوان «برنامه مشارکت ملی معین (NDC)»^۳ هستند^۴. روش ارائه سند مشارکت ملی (NDC) به دو حالت تقسیم شده است:

۱) کشورهایی که برنامه مشارکت ملی مدنظر (INDC) خود برای کاهش انتشار دی‌اکسید کربن را قبل از پیوستن به موافقت‌نامه پاریس ارائه کرده‌اند. برای چنین کشورهایی، همین برنامه، اولین سند مشارکت ملی (NDC) آن‌ها محسوب خواهد شد.

۲) کشورهایی که هم‌زمان یا بعد از پیوستن به موافقت‌نامه اقدام به ارائه برنامه مشارکت ملی (NDC) می‌کنند.

سند مشارکت ملی مدنظر (INDC) ایران در تاریخ ۱۳۹۴/۸/۲۰ به تصویب هیئت دولت رسید و در تاریخ ۱۳۹۴/۹/۲۰ این سند در دبیرخانه کنوانسیون تغییر اقلیم سازمان ملل ثبت شد. از آنجاکه ایران قبل از پیوستن به موافقت‌نامه پاریس برنامه مشارکت ملی مدنظر خود را ارائه نموده است، این سند (INDC) به اولین تعهد و برنامه رسمی ایران تبدیل خواهد شد. جمهوری اسلامی ایران در برنامه مشارکت ملی مدنظر (INDC) خود اعلام کرد که با فرض تداوم وضع موجود در انتشار گاز دی‌اکسید کربن (سناریو پایه BAU) تا سال ۲۰۳۰، کشور به‌صورت غیرمشرط ۴ درصد و به‌شرط لغو تحریم‌ها و دریافت کمک‌های خارجی ۱۲ درصد انتشار دی‌اکسید کربن خود را کاهش خواهد داد^۵.

کلیات و جزئیات موافقت‌نامه پاریس نیز در تاریخ ۱۳۹۵/۸/۲۳ به تصویب نمایندگان رسید و این مصوبه برای اعلام نظر به شورای نگهبان قانون اساسی فرستاده شد. شورای نگهبان به دلیل نقص مستندات مورد اشاره در متن موافقت‌نامه

^۱ United Nations Framework Convention on Climate Change

^۲ خبرگزاری تسنیم/ کد خبر: ۱۴۶۱۴۹۳

^۳ Nationally Determined Contribution

^۴ ماده ۴ بند ۲

^۵ خبرگزاری ایلنا/ کد خبر: ۴۶۳۹۰۶

پاریس، این لایحه را به کمیسیون کشاورزی مجلس شورای اسلامی ارجاع داد؛ لایحه مذکور هم‌اکنون در این کمیسیون در دست بررسی و تکمیل مستندات مربوطه است.

در خصوص توافق‌نامه مذکور، نظرات مختلفی در فضای کارشناسی و رسانه‌ای کشور عنوان شد و بحث‌های متعددی در موافقت و مخالفت آن مطرح گشت. از نگاه موافقان، این معاهده موجب اصلاح الگوی مصرف، کاهش آلودگی هوا، جلوگیری از تغییر اقلیم، انتقال فناوری‌های جدید به کشور، تأمین مالی از سوی کشورهای در حال توسعه و همچنین همسویی با سیاست‌های کلی اصلاح الگوی مصرف خواهد شد.^۶ اما از سوی دیگر مخالفان ادعا می‌کنند موافقت‌نامه پاریس می‌تواند باعث محدودیت در توسعه اقتصادی، از دست دادن مزیت نسبی نفت و گاز، ایجاد زمینه جدیدی برای اعمال تحریم‌های بین‌المللی، افشای اطلاعات کشور، تشدید رکود به واسطه از بین رفتن فرصت‌های شغلی و محدودیت صنایع دام‌پروری شود و خروج از آن نیز هزینه‌هایی به همراه خواهد داشت.

بررسی برنامه مشارکت ملی معین مدنظر برخی کشورهای نفتی نشان می‌دهد که میزان تعهدات ارائه‌شده از سوی ایشان به مراتب سبک‌تر از تعهدات ایران و حتی در برخی از موارد به صورت مبهم و غیر کمی است. به عنوان نمونه، عربستان سعودی در INDC خود بعد از اینکه به طور صریح اجرای تعهدات خود را مشروط به رشد اقتصادی فزاینده و سهم بالای فروش نفت در اقتصاد خود عنوان کرد، متعهد به کاهش ۱۳۰ میلیون تنی دی‌اکسید کربن در سال ۲۰۳۰ شد؛^۷ اما اینکه این میزان از چه مقداری کم خواهد شد و از چه سالی محاسبه می‌شود، بیان نشده است. لذا نمی‌توان تحقق تعهد این کشور را به آسانی مورد ارزیابی قرار داد. کشور روسیه نیز تلاشی برای پیوستن به این موافقت‌نامه انجام نخواهد داد و طبق پیش‌بینی‌ها تا سال ۲۰۲۰ نیز فرآیند بررسی پیوستن به موافقت‌نامه پاریس در داخل روسیه به طول می‌انجامد. همچنین رئیس‌جمهور آمریکا در خرداد ۱۳۹۶ اعلام کرد که به موافقت‌نامه‌ی پاریس متعهد نخواهد بود، زیرا مانع رشد اقتصادی و ایجاد اشتغال کشور آمریکا است.^۸ اردوغان نیز در نشست G20 در تیر ۹۶ اعلام کرد که این موافقت‌نامه را در پارلمان کشورش تصویب نخواهد کرد مگر اینکه فرانسه به وعده جبران هزینه‌های این پیمان برای ترکیه، عمل کند.^۹

از مقایسه برنامه ایران و سایر کشورها می‌توان نتیجه گرفت که امکان تلطیف تعهدات ایران وجود دارد؛ خصوصاً آنکه در صورت کارشکنی و سنگ‌اندازی برخی از کشورها، ممکن است چالش‌های فراوانی برای صنعت و اقتصاد کشور به وجود آید. به علاوه ارائه تعهدات بالا در این وضعیت مزیتی محسوب نمی‌شود. از این رو، انتظار می‌رود که ضمن بررسی بیشتر ابعاد موافقت‌نامه از سوی نخبگان و کارشناسان، تعهدات ایران به نحوی ارائه شود که از یک سو زمینه ورود انتقال فناوری و اعتبارات لازم به کشور مهیا گردد و از سوی دیگر پیشرفت اقتصادی کشور با اجرای برنامه‌ها محدود نشود.

انعقاد تفاهم‌نامه همکاری با کشور عراق برای کنترل و تثبیت کانون‌های گرد و غبار

طی چند سال اخیر، پدیده گرد و غبار برخی استان‌های کشور را درگیر نموده است. در همین رابطه، سطح وسیعی از پوشش گیاهی کشور به علت مدیریت نادرست منابع آب از قبیل احداث سد و سیل‌بند و از بین رفتن مراتع، به

^۶ خبرگزاری ایرنا/ کد خبر: ۸۲۶۱۷۲۸۵

^۷ پایگاه خبری - تحلیلی عیار آنلاین/ کد خبر: ۲۲۵۶۶۲

^۸ خبرگزاری صدا و سیما/ کد خبر: ۱۶۴۸۵۰۹

^۹ افکار نیوز/ کد خبر: ۶۳۵۵۲۹

کانون‌های تولید ریزگرد تبدیل شده‌اند. افزایش چند برابری گرد و غبار برخی شهرهای غرب، شرق و جنوب غربی کشور نسبت به یک دهه گذشته نشان می‌دهد دشت‌های کشور تبدیل به یکی از مهم‌ترین منشاءهای ریزگرد شده‌اند. بررسی اظهارات و عملکرد در مقابله با پدیده‌ی ریزگردها، از تمرکز ایشان بر لزوم حل این پدیده در خارج از مرزهای کشور حکایت دارد. به گفته‌ی ابتکار، رئیس وقت سازمان محیط‌زیست، منشأ حدود ۸۰ درصد از گردوغبار شهرهای کشور، از کشورهای منطقه است.^{۱۰} از این رو، در سال‌های گذشته مسئولان دولت یازدهم رایزنی‌های دوجانبه و چندجانبه‌ای را با کشورهای همسایه برای مهار کانون‌های انتشار ریزگردها صورت دادند. امضای تفاهم‌نامه همکاری با عراق با هدف از بین بردن مراکز تولید گردوغبار و جلوگیری از ورود ریزگردهای این مناطق به ایران از جمله راهکارهای اجرایی مهم دولت در بعد بین‌المللی برای مقابله با پدیده ریزگردها بوده است.^{۱۱}

تمرکز بر اقدامات برون‌مرزی در حالی صورت می‌گیرد که برخی کارشناسان بر لزوم حل معضل ریزگردها در داخل کشور تأکید نیز دارند. به عنوان نمونه کردوانی، پدرکوپرشناسی ایران، معتقد است که ایران نیز یکی از منشأهای ریزگرد به شمار می‌رود و همه مشکلات را نباید به گردن کشورهای منطقه انداخت.^{۱۲} در این رابطه بهروز، کارشناس محیط زیست، بیان داشت که برای خشکی تالاب‌های کشور چاره‌اندیشی نشده است.^{۱۳}

در مجموع باید اذعان نمود که به دلیل مشکلات امنیتی و نظامی، امکان دسترسی به برخی کانون‌های تولید ریزگرد در دیگر کشورها وجود ندارد؛ بنابراین انتظار می‌رود که در وهله نخست با کانون‌های انتشار ریزگرد در داخل کشور مقابله‌ی شود. از این حیث می‌توان گفت که بهترین شیوه جهت مقابله با ریزگرد، احیای مراتع و تقویت پوشش گیاهی است.^{۱۴} شیوه‌ای که در اجرای آن می‌توان از ظرفیت مجموعه‌های غیردولتی نیز بهره برد.

ارائه لایحه هوای پاک به مجلس

یکی دیگر از اقدامات سازمان محیط زیست، ارائه لایحه هوای پاک^{۱۵} به مجلس شورای اسلامی بود. مفاد این لایحه شامل احکام جامع قانونی برای مقابله با منابع آلاینده هوا اعم از طبیعی و انسان‌ساخت است.^{۱۶} لایحه هوای پاک ۳۴ ماده و ۳۹ تبصره دارد که شامل تعاریف مشخصی برای آلودگی هوا، آلودگی بو، صدا و امواج بوده و همچنین در آن منابع آلاینده هوا براساس منابع معتبر بین‌المللی دسته‌بندی شده است.^{۱۷}

^{۱۰} باشگاه خبرنگاران جوان/ کد خبر: ۵۸۱۵۶۹۹

^{۱۱} اداره کل حفاظت محیط زیست اصفهان

^{۱۲} افکار نیوز/ کد خبر: ۵۴۵۳۳۵/۳

^{۱۳} افکار نیوز/ کد خبر: ۵۴۵۳۳۵/۳

^{۱۴} خبرگزاری ایسنا/ کد خبر: ۹۶۰۱۰۶۰۱۴۶۴

^{۱۵} بر اساس قانون هوای پاک در هر استان کمیسیونی با عضویت یکی از معاونان استاندار با تعیین استاندار، مدیرکل محیط زیست استان، مدیرکل استاندارد و تحقیقات صنعتی استان، مدیرکل صنعت، معدن و تجارت استان، رئیس سازمان جهاد کشاورزی، مدیرکل سازمان بازرسی و فرماندار مربوطه تشکیل می‌شود. در صورت اعتراض متقاضی، مرجع استانی فوق به اختلافات فیما بین حداکثر ظرف مدت یک‌ماه رسیدگی می‌کند و در صورت آلاینده نبودن مجوز مقتضی را صادر و در غیر این صورت تقاضا را رد می‌کند. نظر کمیسیون لازم‌الاجرا بوده و دبیرخانه در اداره کل حفاظت محیط‌زیست هر استان مستقر می‌شود. در اصلاحیه انجام‌شده عبارت «نظر کمیسیون لازم‌الاجرا بوده» حذف شد.

^{۱۶} همشهری آنلاین/ کد خبر: ۳۴۹۵۸۳

^{۱۷} پایگاه خبری-تحلیلی زیست بوم، کد خبر: ۳۴۶۵۷

مجلس در ابتدای سال ۹۶ این لایحه را تصویب کرد اما از سوی شورای نگهبان سه ایراد و ابهام نسبت به آن گرفته شد. ابهامات لایحه پس از بازگشت به مجلس، برای اقناع شورای نگهبان مرتفع و به تصویب مجلس شورای اسلامی رسید^{۱۸} و نهایتاً در مرداد ماه سال ۹۶، رئیس‌جمهور، قانون هوای پاک را ابلاغ کرد^{۱۹}.

پیشبرد طرح ترسیب کربن با همراهی نهادهای بین‌المللی

ترسیب کربن^{۲۰} به روند رسوب دادن و ذخیره کردن کربن موجود در هوا به درون خاک و گیاهان گفته می‌شود؛ گیاهان برای انجام عمل فوتوسنتز، دی‌اکسید کربن تنفس و آن را به گلوکز تبدیل می‌کنند^{۲۱}. این روند باعث می‌شود از میزان گاز گلخانه‌ای دی‌اکسید کربن، کاسته شود و کیفیت هوا بهبود یابد. هدف نهایی اجرای طرح ترسیب کربن، کاهش آثار سوء پدیده گرم شدن زمین عنوان شده است^{۲۲}. این طرح با حمایت دو نهاد بین‌المللی (دفتر عمران سازمان ملل (UNDP) و صندوق جهانی محیط‌زیست) و پیگیری اجرایی یک سازمان در ایران اجرا شده است. صندوق جهانی محیط‌زیست وظیفه تأمین مالی طرح را برعهده دارد که با توجه به شاخص‌های خود از آن حمایت می‌کند. همچنین دولت ایران نیز با توجه به بندهای سند امضاء شده، از اجرای طرح حمایت‌های مالی و غیرمالی می‌نماید^{۲۳}.

پروژه ترسیب کربن از سال ۸۳ برای نخستین بار در کشور آغاز شد که در فاز اول، ۱۴۰ هزار هکتار از اراضی بیابانی کشور برای مقابله با بیابان‌زایی و کاهش گازهای گلخانه‌ای پوشش داده شد^{۲۴}. برای شروع موفق طرح در ایران، نماینده دفتر عمران ملل متحد، چند سال در منطقه اجرای آزمایشی طرح، زندگی نمود و در جهت پیشبرد اهداف آن تلاش کرد^{۲۵}. با اتمام فاز اول اجرای این طرح در سال ۲۰۰۹، فاز دوم آن از ابتدای سال ۲۰۱۰ میلادی به مدت پنج سال با مشارکت دفتر عمران سازمان ملل متحد در ۴۰ روستای کشور در مساحت بالغ بر ۲۰۰ هزار هکتار به تصویب رسید^{۲۶}. در روز ۲۷ خرداد ۹۶، تفاهم‌نامه فاز سوم طرح بین‌المللی ترسیب کربن در ایران، شامل پنج ناحیه از استان‌های گلستان، خراسان شمالی، یزد و خراسان جنوبی، با حضور «گری لوئیس» (نماینده مقیم سازمان ملل متحد در ایران) و نمایندگان دفتر عمران سازمان ملل متحد به امضاء رسید.

بنا به گفته مدیر اجرایی طرح ترسیب کربن، «در این طرح برای احیا و حفظ مراتع و جلوگیری از نابودی منابع طبیعی کشاورزان به مشاغل دیگری دعوت می‌شوند تا با کاهش دام و استفاده‌ی کمتر از منابع طبیعی به حفظ منابع کمک کنند^{۲۷}». از این حیث می‌توان گفت که این طرح با هدف حمایت از منابع طبیعی، به دنبال هدایت کشاورزان به دیگر مشاغل و تغییر در سبک زندگی اقتصادی - اجتماعی روستائیان است.

^{۱۸} سازمان حفاظت محیط زیست/ کد خبر: ۷۴۳۹۶۶

^{۱۹} خبرگزاری ایانا/ کد خبر: ۴۷۳۹۳

^{۲۰} Carbon Sequestration

^{۲۱} خبرگزاری ایرنا/ کد خبر: ۸۲۵۵۵۷۶۶

^{۲۲} ایران اکونومیست/ کد خبر: ۱۱۱۵۰۴

^{۲۳} پایگاه خبری-تحلیلی کشاورزی ایران و جهان اسلام

^{۲۴} پایگاه خبری - تحلیلی عیار آنلاین/ کد خبر: ۲۴۰۲۶۹

^{۲۵} روزنامه خراسان/ کد مطلب: ۵۸۵۱۶۵

^{۲۶} خبرگزاری ایرنا/ کد خبر: ۸۲۱۱۰۱۹۶

^{۲۷} روزنامه خراسان/ کد مطلب: ۵۸۵۱۶۵

امضای فاز سوم این طرح بین‌المللی در حالی صورت گرفت که کارشناسان و مدیران اجرایی این طرح در مناطق مختلف کشور انتقادات اساسی به عملکرد فعلی و دو فاز پیشین دارند^{۲۸}. به اعتقاد کرامتی، کارشناس توسعه روستایی مرکز مطالعات راهبردی غذا و کشاورزی دانشگاه تهران، این طرح موجبات تضعیف کشاورزی و متعاقباً تهدید امنیت غذایی کشور را به همراه خواهد داشت^{۲۹}.

قابل ذکر اینکه متولیان سیاست‌گذاری و اجرای این طرح گزارش شفافیتی از خروجی‌های اصلی دو فاز گذشته طرح ارائه نکرده‌اند.

محدودسازی کشاورزی در راستای احیای دریاچه ارومیه

دولت تدبیر و امید نخستین جلسه خود را با موضوع نجات دریاچه ارومیه برگزار کرد. با تصویب هیأت‌وزیران، معاون اول رئیس‌جمهور به‌عنوان رئیس کارگروه ملی نجات دریاچه ارومیه و کلانتری، مشاور وی در امور آب و کشاورزی، به‌عنوان دبیر کارگروه و مدیر اجرایی آن منصوب شدند^{۳۰}.

عملیات اجرایی احیای دریاچه ارومیه به‌طور رسمی در تیر ۱۳۹۳ با دستور رئیس‌جمهور^{۳۱} آغاز شد. تغییر الگوی کشت، انتقال آب از دریای خزر به دریاچه ارومیه^{۳۲}، جلوگیری از ادامه برداشت‌های غیرمجاز آب در حوضه آبریز دریاچه، توقف برداشت آب از طریق حفر چاه‌های غیرمجاز، توقف سدسازی و مطالعات آن در حوضه آبریز دریاچه ارومیه، لایروبی رودخانه‌های مؤثر بر دریاچه و رهاسازی منابع آبی ذخیره‌شده در پشت سدها از جمله راهکارهای ارایه‌شده از سوی متخصصان بود که کارگروه نجات برای رسیدن به هدف خود، آنها را به کار گرفت^{۳۳}.

محدودسازی کشاورزی در اطراف زرينه‌رود و انتقال آب کشاورزی به دریاچه از دیگر راه‌کارها برای احیای دریاچه‌ی ارومیه به شمار می‌رفت^{۳۴}. سخنگوی ستاد احیای این دریاچه در مهر ماه ۹۳ اعلام نمود: «قرار است ۵۰ هزار هکتار از اراضی زراعی در بخش زرينه‌رود به اجاره دولت درآمد و کشاورزان دیگر در آن کشت نکنند، به این ترتیب که خسارت ناشی از نکاشتن محصول، به صاحبان اراضی داده شود تا آب این بخش به دریاچه ارومیه برسد^{۳۵}».

لازم است ذکر شود برخی کارشناسان معتقدند روند خشکی دریاچه ارومیه در فاصله دهه ۴۰ تا ۸۰ شمسی به‌دلیل مدیریت سازه‌های و دولتی که بر روی آن اعمال شده بود، اتفاق افتاد^{۳۶}. کردوانی، پدر کویرشناسی ایران، با اشاره به این که تعطیلی کشاورزی برای تامین آب شرب و صنعت، فقط مسکن و راهکاری موقت است، اظهار داشت: دادن آب کشاورزی به بخش‌های دیگر کشور در درازمدت کاری اشتباه و جبران‌ناپذیر است که به نابودی کشاورزی، تخلیه روستاها، مهاجرت روستاییان به شهرها و افزایش چند برابری مشکلات منجر می‌شود^{۳۷}.

^{۲۸} روزنامه خراسان/ کد مطلب: ۵۸۵۱۶۵

^{۲۹} خبرگزاری مهر؛ کدخبر: ۴۰۴۹۴۴۲

^{۳۰} روزنامه شهروند/ کد مطلب: ۹۹۳۶۸

^{۳۱} روزنامه دنیای اقتصاد/ کد مطلب: ۱۲۰۶۵۱۶

^{۳۲} پایگاه اطلاع رسانی تازه‌های انرژی ایران/ کد خبر: ۱۲۰۸۸

^{۳۳} خبرگزاری فارس/ کد خبر: ۱۳۹۲۰۹۰۷۰۰۰۳۶۵

^{۳۴} روزنامه جام جم/ کد مطلب: ۱۶۶۵۵۵۲۳۲۶۵۵۲۹۵۰۰۷۷

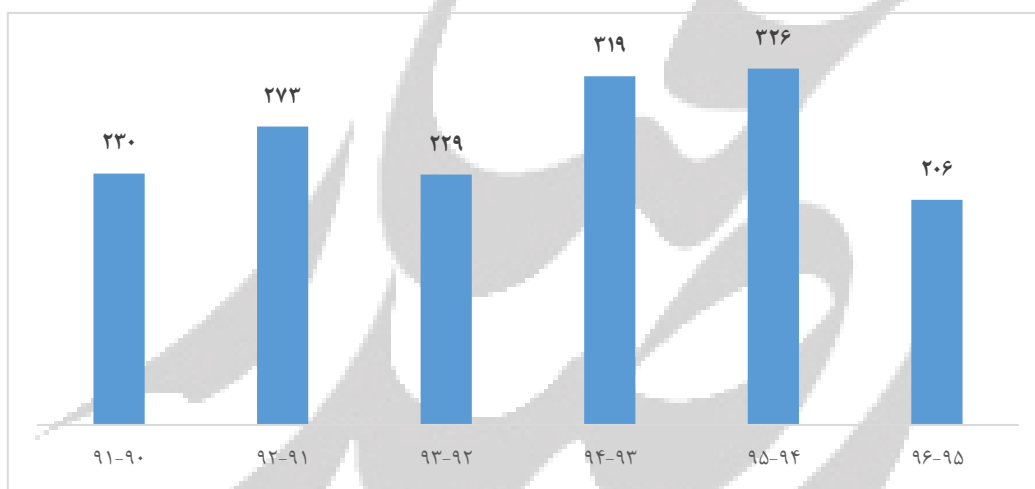
^{۳۵} خبرگزاری فارس؛ کدخبر: ۱۳۹۳۰۷۲۰۰۰۰۹۸

^{۳۶} پایگاه اطلاع رسانی انرژی امروز/ کد خبر: ۱۰۵۱۷

^{۳۷} روزنامه جام جم/ کد مطلب: ۱۶۶۵۵۵۲۳۲۶۵۵۲۹۵۰۰۷۷

طی ۳ سال اخیر، اظهارات مختلفی درباره احیای دریاچه ارومیه و تثبیت آن ارائه شده است. ابتکار، رئیس وقت سازمان حفاظت محیط زیست، مدعی بالا آمدن سطح آب دریاچه و تثبیت آن است^{۳۸}. همچنین به گفته مدیر دفتر برنامه‌ریزی و تلفیق ستاد دریاچه ارومیه، «تراز دریاچه، مانند گذشته پسرفت نکرده و این، نشان از تثبیت وضعیت دریاچه و موفقیت کاری ستاد است»^{۳۹}. کلانتری، دبیر کارگروه ملی نجات دریاچه ارومیه، بهمن ماه ۹۵، تأخیر در پرداخت بودجه به ستاد دریاچه ارومیه را عامل عقب افتادن ۶ ماهه از اجرای برنامه‌ها عنوان می‌کند. به گفته وی «زمان احیای دریاچه ارومیه، به دلیل پرداخت نشدن به موقع بودجه آن، طبق برنامه در سال ۱۴۰۲ محقق نخواهد شد»^{۴۰}. در حالی که به گفته رئیس وقت سازمان حفاظت محیط‌زیست در اردیبهشت ۹۶، روند تثبیت و احیای این دریاچه از سرعت خوبی برخوردار است^{۴۱}.

ناگفته نماند که طبق آمار وزارت نیرو میزان بارندگی در بازه زمانی سال ۹۲ تا ۹۵، در حوضه آبریز دریاچه ارومیه، روندی افزایشی داشت که این موضوع را نیز نمی‌توان در افزایش اندک سطح آب دریاچه در سال ۹۵ بی‌تأثیر دانست.

نمودار ۱- میزان بارندگی در حوضه آبریز دریاچه ارومیه (میلی متر)

تصویب دستور کار ۲۰۳۰ برای توسعه پایدار در سازمان ملل متحد

«دستور کار ۲۰۳۰ برای توسعه پایدار» موسوم به «سند ۲۰۳۰»^{۴۲}، برنامه‌ای ۱۵ ساله برای توسعه پایدار کشورهای جهان (به‌ویژه کشورهای توسعه نیافته و در حال توسعه) است و توسط سازمان ملل متحد برای افق ۲۰۳۰ میلادی تهیه شده و به تصویب رسیده است. بر اساس تصریح مقدمه سند ۲۰۳۰ و اشارات مکرر آن، اعلامیه حقوق بشر و همچنین اعلامیه حق توسعه به‌عنوان اسناد پشتیبان آن در نظر گرفته شده است و این سند در عین پایبندی به سایر

^{۳۸} پایگاه خبری - تحلیلی عیار آنلاین/ کد خبر: ۲۳۶۰۰۷

^{۳۹} خبرگزاری ایسنا/ کد خبر: ۹۵۱۰۰۹۰۵۴۴۵

^{۴۰} خبرگزاری مهر/ کد خبر: ۳۸۹۴۲۷۶

^{۴۱} خبرگزاری صدا و سیما/ کد خبر: ۱۶۲۸۸۵۰

^{۴۲} زین پس برای رعایت اختصار، به‌جای «دستور کار ۲۰۳۰ برای توسعه پایدار» از عبارت «سند ۲۰۳۰» استفاده خواهد شد.

اسناد بین‌المللی^{۴۳}، با آن‌ها پیوند دارد. ضمن اینکه تأکید شده است که اجرای آن در چارچوب تعهدات و حقوق کشورها در ارتباط با حقوق بین‌الملل خواهد بود^{۴۴}.

خاطر نشان می‌سازد که دستور کار ۲۰۳۰ برای توسعه پایدار حوزه‌های متنوع اجتماعی و اقتصادی (از جمله آموزش و پرورش، سلامت، زنان و خانواده، محیط زیست، کشاورزی و آب، انرژی) را در بر می‌گیرد.

به‌طورمثال مطابق سند ۲۰۳۰، استفاده از منابع دریایی و توسعه صید ماهی از دریا باید محدود شود^{۴۵} و همچنین یارانه‌های تعیین‌شده برای برخی از اشکال ماهی‌گیری باید حذف و از تخصیص یارانه‌های جدید به حوزه شیلات جلوگیری به عمل آید^{۴۶}. همچنین در سند توسعه پایدار (۲۰۳۰) به موضوعات دیگری همچون آزاد نمودن تجارت خارجی^{۴۷} و به اشتراک گذاشتن ذخایر ژنتیکی با کشورهای توسعه‌یافته پرداخته شده است. قابل تأمل آنکه منابع ژنتیکی، ذخایر و ثروت‌های اصلی هر کشوری محسوب می‌شوند.

از دیگر موارد موجود در سند ۲۰۳۰، تأکید بر مبارزه با تغییر اقلیم است (هدف کلان ۱۳)^{۴۸}. یکی از مصادیق بارز این رویکرد، موافقتنامه پاریس بود که بر مبنای آن باید از تولید دی‌اکسید کربن انسان‌ساز کاسته شود^{۴۹}. با توجه به آن‌که بیشترین تولید دی‌اکسید کربن، در بخش‌های صنعت و کشاورزی است، به نظر می‌رسد اجرای هدف کلان ۱۳، زمینه‌ساز ممانعت از توسعه صنایع و کشاورزی کشورهای در حال توسعه باشد.

در سال ۹۵، چارچوب عمل جهانی آموزش ۲۰۳۰ به عنوان هدف چهارم از دستور کار توسعه پایدار مورد توجه مسئولین کشور به ویژه مسئولین آموزشی قرار گرفت و ایران متعهد شد تا اهداف مندرج در ذیل هدف کلی شماره ۴ سند ۲۰۳۰ را در سطح ملی اجرا نماید. البته این موضوع با مخالفت بسیاری از کارشناسان، نمایندگان مجلس، اعضای شورای عالی انقلاب فرهنگی و البته مقام معظم رهبری روبرو شد که ظاهراً اجرای آن از دستور کار خارج گردید. در همین رابطه رهبر معظم انقلاب در اردیبهشت ماه ۹۶، با اشاره به اینکه سازمان یونسکو تحت نفوذ قدرت‌های بزرگ دنیا قرار دارد؛ تعیین تکلیف این سازمان برای کشورها و ملل مختلف را غلط برشمردند^{۵۰}.

^{۴۳} اسنادی که در بخش «اصول و تعهدات مشترک ما» در سند ۲۰۳۰ به آن اشاره شده است، عبارت‌اند از: بیانیه ریو پیرامون محیط زیست و توسعه، اجلاس جهانی سران در مورد توسعه پایدار، اجلاس جهانی سران در خصوص توسعه اجتماعی، برنامه عمل کنفرانس بین‌المللی جمعیت و توسعه، برنامه عمل پکن و کنفرانس توسعه پایدار سازمان ملل متحد (ماده ۱۱ سند ۲۰۳۰).

^{۴۴} ماده ۱۸ سند ۲۰۳۰

^{۴۵} هدف خرد ۴.۱۴. تا سال ۲۰۲۰، تنظیم موثر میزان برداشت محصول، و پایان دادن به صید بی‌رویه، ماهیگیری غیرقانونی، گزارش نشده و کنترل نشده (IUU۴۵) و شیوه‌های ماهیگیری مخرب، و اجرای طرح‌های مدیریت علمی، برای احیای ذخایر شیلاتی در کوتاه‌ترین زمان ممکن، حداقل در حدی که بتواند بیشترین عملکرد پایدار را مطابق با ویژگی‌های بیولوژیکی تولید کند.

^{۴۶} هدف خرد ۶.۱۴. تا سال ۲۰۲۰ ممنوعیت آن دسته از یارانه‌های شیلاتی که به صید بی‌رویه و بیش از ظرفیت کمک می‌کند، و همچنین حذف یارانه‌هایی که به صید غیرقانونی، گزارش نشده و کنترل نشده (IUU) منجر می‌شود و جلوگیری از تخصیص چنین یارانه‌های جدیدی، تشخیص اینکه درمان مناسب و به خصوص موثر برای کشورهای در حال توسعه و کشورها کمتر توسعه یافته باید بخش جدایی‌ناپذیر مذاکرات یارانه‌های شیلات در WTO شود.

^{۴۷} هدف خرد b.۲. اصلاح و ممانعت از محدودیت‌ها و تحریف‌های تجاری در بازارهای کشاورزی جهان، از جمله از طریق حذف همزمان تمام اشکال سوبسیدهای صادرات محصولات کشاورزی و تمامی اقدامات صادراتی دارای اثر مشابه، با توجه به تعهدات مذاکرات توسعه دوحه.

^{۴۸} خبرگزاری فارس/ کد خبر: [۱۳۹۶۰۲۲۴۰۰۰۹۷۱](https://www.farsnews.com/13960224000971)

^{۴۹} خبرآنلاین/ کد خبر: [۶۷۲۳۷۸](https://www.foxnews.com/672378)

^{۵۰} رهبر معظم انقلاب در دیدار با فرنگیان و معلمان کشور؛ اردیبهشت ماه ۹۶.

متذکر می‌شود که به اعتقاد برخی منتقدان، کشورهای ثروتمند، برای حفظ فاصله خود با کشورهای در حال توسعه و توسعه‌نیافته، به دنبال تدوین سازوکارهایی حقوقی هستند و در تلاشند تا اسناد جامع بین‌المللی را در همین راستا به تصویب برسانند.

